

MBOKAT XA ÑUXUR NO TIG A TAT AXAA MBAAMNA NO

MAAT DEMOKARAASI NA SENEGAAL

YUUP PEXEY NE NA YOONNA DIPITE KE'N SAAX LE
Cooperative Agreement No. AID-685-A-13-00004

JUILLET 2014

Safe lene we mbi'uuna ndefu mbind ne naa layeel ANAFA (AN@FA). Oxey faama no uum le naa yoonaa dipite kef o a pog no wiin we na layeel (PACE)jegneena took o ndamit mbind ne l'USAID. Mbokat xa saar no tig a fat axene fo no luwaa no ndeef aa nqel maak ne'n saax le Senegaal, mbokat no jaajal guutaturu no tig a fa, waa ndefanna meen wiin we fo waa njegna xa and AN@FA.

A picit safe lene mbit a qaaj a leng teen no kaa jofna na cikax a fañte'. Ke safe lene a fofna, tekteena na C'oolaa, Seereer, na Puuful, Manjaago, na Soninke, na Soos fo na Wolof, p'asil ne'n saax le Senegaal taxun o atel ndaa moyaa ne' koy dipite ke, we naa njoftaa xa ñuxur no a felem saax le fo we naa tektaa fa lay, we a cang den a xooðerna, jaajangin we'n felem sax el, pii-picit xa nan axe, pind ke'n sax le fu we naa njalaa no a felem sax le. Cofnaxum refu at lalgand no a felem saax le ngir a and a paax fu a faxoor tig ke'n saax le Senegaal.

Kelfa' fee adwanna mbind ne AN@FA

MBOKAT XA ÑUXUR

No tig a fat, suptel:

A supit refu, naa nqel maak ne'n saax le a mbi'aa na wote', ngir a nafit, a etantin mbit a ndax a qaaj no o hib a fat a leng.

Suptel keene, owey coodteel no a pind, owey jabeel a refangaa ee kaa ta faam no xa saar axaa na njoktooreel. A refangaa ee suptel keene kaa ta gar kaa aduna njoktoor ne, kaa a naaq ale seqna o and oleene a xooyeel, a waagwangaa, kaa ta suteel a lastel. A refangaa ee suptel keene, kaa atel kam njoktoor maak ne, kaa da coodeel oxe adwaanna nqel maak ne'n saax le, ta yegnin we no nqel ne.

Kam njoktoor ne no suptel ke, o leng no we nqedna a supit ale, depite' fa leng fa yooner no a yiif den akeene, o aa-ae, o coojofit xa ñuxur no we nqedna a supit ale dong fo miniistar fee a supit aleene a haalna naa nqotkaa o ñuxur.

Arete:

A pi' a fat alaa ataneena fop mbit o leng a xat no kilifteef ministar fa leng a refu. O leng no we mbogna no mbind ne seqna xa baag a ñaaċin ale a siñe'in a reefandtin no o waag den na tat, dogal kaa ref kaa xoteena ngir a faxoor tig a fat, no dekere leng mbit ordonaas ngir dam ke daguna na faxoor ale.

Nen dekere, a qot arete ne a waaga suptu nen. A waaga o ref ngir a qendand, a refangaa ee kaa ta wondin a fat ngir fop (nen: arete nqatu' na meeri fee, naa na no fañtaa oxuu seqna a woto ta geennin maaga' o woto' le), ngir o leng (ne: a coodit o nombo' o caa-jal o tefu no maat ne).

No a teefoof ale'n fat ale'n tige, arete moyu o neew dekere.

Nqel maak ne'n saax le :

Nqel maak ne'n saax le refu a naaq ale'n saax le seqna xa ñuxur axe no saax le senegaal. Nqel ne oxey refa ndod jaf leng no nqool Satambar no hiid 2012 a cinj ye Senaa ne a taseena. Nqel maak ne no saax le, geenwanna we'n saax le fop, kaa war o geenu ceek a mbannuu refna ngir saax le fop, ngir a waag o wetandaa depite' keke refna calel den (deet artikaal 108 ne na fatum).

Lim no depite' ke oxey fodande' no teemeed fu xarbaxay petik (150) (Artiikal LO. 144 ne na fat ndod).

O selbe' depite':

O selbe' dipite kaa ndef wiin waa njileena ngir a yiif den a faxooreel ngir moy o faaxand calel dipite' ke.

A keenax den aleene ngir cood a naaq ake'n nqel maak ne we fo/ mbit dipite' ke fa qoox den calir, xa nan fo o ndamit onqe warna ngir da mbi' calel den a

paax (Niir Artikal 50 ne na tat ale na ñaaċnoofum ale).

Eed:

A eed, a kayit oo alaa fofna fop toku ke fo sutwu ke yiifeena too a ndameel, a liipel ngir a ñaaċnoof tig xaaliis no ke naa garaa (ke hupna o hiida refaa)

Tig fik ke faapna a eed ndefu toku ke fo sutwu ke.

Toku ke

O jeg ole hebwaneena oxey xataa no lempo ke. Owey ndefa lempo' ke o kiin oxe a rafdanaa xooxum maat ne, ke o coodtanaa xooxof no maat ne fo limpo lakas ke o coodtaa o lakas a coodtan maat ne.

Sutuwu ke:

Ke maat ne sutaa fo we adwanna a paan ake den ne'te ke sutwanna fop. Owey mbi'e a qaaj a nahak :

- Ke naa suteel ngir a ñaacin pind calir ke'n saax le ;
- Ke naa sutwaa ngir calir mbit a faxoor ;
- Ke naa suteel ngir a daxoorin no o ndamit, no o jeg fo ngir a ndeer a saax ;
- A tafid ke naa doonwu no taw saax le.

Biro' fee no nqel maak ne'n saax le:

Biro fee no nqel nen saax le oxey fofa oxe adwanna nqel ne, fo a fug betaa-fadak (8) bii-bind betuu-fo-

leng (6) waa ndodeena fo saa-saytax o jeg dik (2) (Artiikal 13 ne na tat ale na ñaaċnoof ale). Weene fop mbogna no biro fee no Nqel maak ne no saax le owey ndodte' no wote' o ngap ndod den oxey refa o hiid o leng (1) waageena o dodatin no o xet o feraand ole (Kebil 15 ne na fat ale kamum). Oxe adwanna nqel ne andoona ee o ten soom refu oxe refna na naaq ale adwanna nqel ne dodeena na tod kumpa' kaa ropaa calelum dodum oxaa jibaa rek a dal fo adu', a jegangeer o ngant, a ale'n lakas we mbogna na naaq ale adwanna nqel ne. (Kebil 10-14 ne na fatum ale).

We na naaq ale adwanna nqel ne naa nqetaa a neew neew jaf leng no o nqool onqe (Kebil 17 ne na fatum ale) ten naa ngeenwaa a ñaaċnoof nqel ne.

Kampaañ wote':

Kam o ngap onqe aduna a tod ale'n dipite ke, we naa mbaafaa o ndodel kaa laltaa a qoox den a njeemaa bo wiin we a ngim a den. Ten refu kampaañ wote' fee. Pexey neene da mbi'aa ngir a mbexey bo wiin we a njeg o ngim na den oxey reeŋteel no faap juum polotik.

Ngap onqe'n kampaañ neene oxey refaa ñaal xarɓaxay fik fu ñaal leng (21) kaa aduna bes fee no wote' fee a fagaa a layangaa ee o feet naa dodkeel joojofit we o ndeer o yeng a fadangaa (b-00) (Kebil LO. 108 ne na fat wote').

Kam o ngap onqeene, mal ke naa mbaafaa ndod fop kaa njegaa o daaw o fodru no njendatir no ke fop a mbogna (yegnit ne na baaf ndod). O daaw ole fo a cegin alen faxoor ale oxey geenneel no dogal no Yaal saax le a reefel no a yiif no mbind ne naa yetwaa tig picit xa nan kam aq akxeene le (Kebil 180 bo 183).

O saawit wote’:

Xa qos wote’ xa faq njegu’: we ndefna na kayit a pinde le no doo-dodel we no saax le fop mbit mbit we ndefna me a kon ake’n wen Departamaa ne a mbideena mbit we ndel xot ke jechoona. No nuu refna no saawit wote’ xafaq axeene joo-jofit we owey ndodeel no widand den dameene too a xooyteel o fodand o windand wote’. No neene, o winda ole’n wote’ fee kuu fodtoona xot refu o widand ole’n sax le fop ke no wote’ maaf xot fop refu ke no Departamaa ne.

No a tefoof a lakas ale, ten andu o dodel no o saawit wote’ o xoolu (no Departamaa ne), o dipite’ le, no gon no wen saax le fop a bugku o laytaa. A dodangee no nqel ne’n sax le rek, o dipite’ le kaa refkataa o tuleer no wen saax le fop a ñoxoranaa o njiriiñ no fop too a fañ o day soom no ke no we’n Departamaa um soom, ke no lang polotik um mbit ke no mbokatax leng ngir o njiriiñ.

TAAP WOTE’:

Taap wote’ kaa fokat, kam saax le Senegaal, a bondnoof no maat fo a fat alaa faamna no ndod polotik, ne’aa ndod no dipite’ ke, dode’ we no Depaartemaa ke, fo we na paan ake.

A naaq a qalatax:

A naaq a qalatax no tig saak naa taxaa nqel maak ne’n saax le, no a yetax no yo’nax ke’n maat ne, ta jeg tig xa nan xa qoolu no kaa faamna no:

- A saytax pind calir ke’n saax le fop, a ñaaƕnoof pind calir ke no maat ne,
- A saytax mbind njalir ndefu kam saax le,
- Tig sax le.

A naaq a qalatax akeene, nqel maak ne’n saax le a waagaan o ngeenin, ngir faxir leng. A naaq a saak, o ngapum oxey fagaa a mbannuu ta coodna nqel maak ne’n saax le o hiɓ no ke ta saakoogna, o ngap a qool betuu-fo-leng (6) a daltin na bes fee ta geenneena fo a mbannuu o nan tig a fat a retina bo a tax a naaq aleene a geennel. A naaq a saak waagaand o sos no tig a pi’ laa yigniteena na fat.

A waaga o maafel ne kebil 363 no ne fat a beg a laytuuna, oxuu fogna no a naax a qalatax waraa o fodandu. Nqel ne’n saax le soom waagu, o picit ke a naaq ale saakoogna a xotitna no a saakum aleene, a cinj wote’ fa mberwu’ fanaa reefanna njoktoor no hiɓ

ole (Artiikal 48 ne na fatum ale).

A naaq a qalax dipite’:

A mbanuu nqel maak ne’n sax le a geenneena, depite ke kaa ndodaa kam den a naaq a qalatax, we naa ndefaa teen, owey mboda fo dipite xar ɓaxay fik, no o ngap o hiid o leng olaa waageena o daapand, kam o xet o waageer o ñak ole eetna no o hiid oluu refna. A naaq aleene, oxey xetaa no o nqooyit oxe adwanuuna, took nqel ne’n saax le a layin, ne Artiikal 65 ne na fat ale’n saax le a damtuuna, a juga’ o waag : a qot dogal no tig ke nqel ne’n saax le a cooduuna, a eed fo a reef a ñaaɗnoof luwaa keene mbote’eena.

Ngir a naaq aleene no depite’ ke a waag o xot dogal mbaax, xan a qaaj a muum ale no we mbogna teen a teew no bageer o ñak. A fi’angaan dogal ne oxey jegaa a refangaa ee, xaajaa we maaduuna a qaaj a tadak, a xaaj a fak ake fop a yoon teen. We mbogna no maat ne kaa maadaa o xet ole’n naaq ale; kaa da laamteel a jarangaan. Kaa da njabno falay mbit na pind a qooland ale a naaq ale laamitna a den, no tig keene mbogna no xa baag den, (Artiikal 25-26-27-28 fo 29 ne na fatum ale).

A naaq a ñakkeer:

No ndopand qel nuu refna, no o xet o eetaand o wagee ñak ole’n hiid ole, a cinj a keenin buro saxu

ne, nqel maak ne'n saax le xan a geenin a naaq ñakkeer xar ðaxay fo leng (11). Calel a kebax a faam no xa qet axe no qel maak ne'n sax le oxey fi'teel kam a naaq ake'n nqel ne. A naaq ale kaa jegaa o aa-adax, biro fo o pii-bind. A naaq ake kaa nduqaa kuu jofna no tig a ðaatax no o jeg, na xaaliis bo no o wod-fo- ðaal, no wiin we, tig no o ndimle' fo o ndamit kam saax le a reef na aada fo cosaan, njoktoor, o yiirel ole, a cang ale, mboð ne fo a supit caate' teeru ke (Artiikal 62 ne na fat ale'n sax le fo 24 ne na ñaacnoof).

A pind a saytax halal fe'n fop:

A pind a saytax ale'n halal fee no fop refu gon no a saytax ale maat ne fo we naa yetwaa ke fop a mbogna no saax a taxooraa ngir a bind ke rokna fo sutuna.

Sufnit ne no mat ne :

No ne luwaa lim 2011-15 ne no ñaal 8 no nqool Sulet no hiid 2011 damna luwaa ne faam xaaliis, sufnit ne'n maat ne naa layaa a keen no maat ne, no kaa ta jaðanna o kiin, fo it sutnit kaa ta jaðna ngir lingir fu pind calir kaa fop mbit o leng a jegna.

Njoktoor no aa-adax we:

Njoktoor ne'n aa-adax we xeteena a paam no aa-

adax oxe'n nqel ne fo we fuga' ke'n aa-adax we'n nqel ne, we adwanna a naaq ake, oxe maadanna we mbogeerna no mbokatax leng o coo-joif oxe aduwanna tig xaalis, fo o jeg ole'n saax le, tig palarj, no ndokir no o jeg fo ministar fee maat ne lulna. Njoktoor ne'n aa-adax we naa layaa ne calel ke'n nqel ne fo a mbondnoof kuu faamna no calel nqel ne:

- Xaajrand tig pogreer ke mbareena o mbootnoox kam a naaq ake ;
- A ngeenin a ñaaċnoof coktoorir ke'n calel nqel maak ne'n saax le ;
- A ċaap ne njoktoor ne wondoorkaa kam o maax o maak ole (lasrit o ngap o ñuxur ole).

O yaal saax le mbit maat ne, xan nqel ne a yegin a den bes fee fo waxtu' fee o xet ole'n njoktoor no aa-adax we. A wage o maadanel o xet oleene (Artiikal 84 ne na fat ale'n saax le fo 19 fo 73 ne na fat ale).

Dode' we'n komin ne:

Mal no aa-adax meeri ke ndefu ndode' we mbarna o saytoox tig saate teeru fane. Aa-adax meeri weene ndefu we mbarna o moof no o xet ole'n meeri fee.

Kaa da njalaa no kuu faamna no o njiriiñ saate den: den naa mbote'aa o jeg ole, a njaċ tamba ne, (a eed a faxoorir), a juga o waag o sos mbit a watin pind calir kaa ndefna no jegel den, ngir a ndogil calel ke, ngir a yetoox o jeg saate' den, a ngeenin tig o ndamit

onqaa na bisaa saate den a paam.

A naaq ale kaa ḍaxooraa xa baagum a cooḍtaa "dogal". Falay faneene kaa laltaa togal ke mbote'eena. A waaga o sos a naaq akaa njegna o waag o saak o hiḅ

Dode' we'n Departemaa ne:

Dode' we'n departemaa ne ndefu maax ole'n departemaa naa dogalaa. We ndeeruuna ndefu aa-dax we'n departemaa ne. Den naa saytuwaa no togalum tig ke no resorj ne. A naa cooḍtaa a yiif den no xa caaxlandaana axe no baatax fo a qendand axe da laamteena.

Mal ne no Departemaa ne naa wondnaa a fat a ñaaċnoof um ale na layaa ne ta fodkaa, xa baag axe fo ne a naaq ake mbugkina o ñaaŷtaa.

O hiḅ lingir maat fo oxaa na jalanaa xoxum

O hiḅ lingir kaa ref nanoor naa fofna fop, kaa na ataa a pokatax, no miñu, no o leng mbit jaa-jal mayu waa na njalanaa a qoox den, no maq, a qendand fo a saytax maq naa fop a mbogna. Lingir fo wiin mayu mbit o kiin o leng pexey a cooḍit o jeg a refu naa andoona ee, kelfa fa leng kaa xooyaa jaa-jal weene na njalanaa a qoox den da ngar ngir ta cođit halal fo a saytooxir calir kaa na ataa mbit na taxaa o fog no calel no fop.

Lingir fo oxaa na jalanaa xooxum kaa ta taxaa ta daawaa a seek ndafid no oxe ta lingritna mbit: we naa faxooraa mbind neene ta saytuwaa. O xos a coodit o jeg oleene, a juga na saax a mayu too njegeer kuutatir. A kiḅ nanoor no lingir kaa ataa a saytax a ḅodaxu a ndeer no wiin we, a xooldandaa it ee kaa ref kaa wiin we fop a mbarna o saytoox.

Huun o hiḅ:

A kuun o hiḅ kaa bindeel. A refangaa ee, a kuun ale no hiḅ ole kaa gar kaa aduna njoktoor ne kam a naaq ake, kaa ta yegneel a naaq ale seqna xa baag axe'n faamna na kuun aleene. A waagwangaa, a kayit ale ta bindeena a sutel a lasritel. Kaaga' jegangeer, bo ta atel no o xet o maak ole, kaa ta coodeel o aa-adax oxe'n nqel maak ne, ta yegnitin. Nqel ne a nqot dogal, a lay ndax kaa ta waxtaanitkeel ndiiki mbit kaa ta ḅiskeel kam a naaq ake.

A kuun o hiḅ oxey jabeel a refangaa ee kaa ta faam no tig a ḅaatax, a coodtangee, ngir a wootnuwel, no ke naa joktorteel soom a mbaagu o mbaam. A refangaa no kaa jaxasiruna, nqel ne naa laykaa no kaa jegeerna njoktoor ndax tige xan a jabel ndi jabelkaand.

A kuun o hiḅ we mbinduuna naa siñe'an, a fi'angaan o leng no weene mbi'uuna soom naa xotkaa o ñuxur,

ne o leng no we yooneerna fa den a fi'itkan, oxe adwanna nqel ne fo oxe naa jodtaa xa nan axe na naaq ale tige faamna fa ministar fane tige a duqna (Kebil 71 fa 79 ne na fat ale).

A cik ngor

A cik ngor kaa ref a supit a faxoor, xa baag axe fop a mbogna mbit o leng a jegna ngir jofnu teen o njiriin o nqoteer a fat.

A tefoof oo alaa o yaalum a waageena weg. Kaa ref pañte' kaa o kiin oxe (oxe gereena) a laamtaa, o coodfel mbit a coodfit a kerit, ci'it mbit ndegit, no ke teewna, mbit o ndamit ngir waag o jegin, mbit niidand, mbit fañ o fi' tige ne ta waritna, mbit o fañ o fi'it calel ke ne ta layteena.

Yegnit faap a caloof fo calel no oxe adwanna Ministar ke

A yegnit faap a caloof fo calel no oxe adwanna Ministar ke'n sax le, o xet olaa na jegaa a ndeer oxe adwanna mistar ke fu dipite' ke. Yegnit a faap a caloof fo calel no oxe adwanna Ministar ke'n saax le oxey jegaa a niid-niid a qool a tadak a cinj ye oxe adwanna Ministar ke a dodeena. Nqel maak ne'n saax le a ware o yegin bes fee yegnit neene a fi'keel, a neew-neew ñaal betuuf- fadik kaa aduna ta jegaa.

Yegnit faap a caloof fo calel no oxe adwanna

Ministar ke'n saax le o xet oo olaa oxe adwanna ministar ke a laykaa faap a caloof fo calelum a paam dipite' ke no nqel maak ne'n sax le. A layangaa bo a √ut, xan njoktoor a reefandel teen. Wote' no ngim, xan a jabanel a qaaj a toonu o kiin o leng a cinj yegnit ne, took oxe adwanna Ministar ke a xedfin (Artiikal 55 ne na fat ale'n sax le 97 ne na fat ale).

Dekere a pi'oof:

Dekere a pi'oof kaa layaa no ne luwaa leng a ñaa√nitkeel.

A fisnit wote':

Nu mbaagangeer o maad bes fee no wote' fee, nu mbaaga o cood o ñuxur nuun, o kiin oxuu felna nuun ta wote' an a nuun. Ndaa koy no pugel a fat ale'n saax le, ndod ne depite' ke a mbi'aa, oxuu refna wo' naa fi'anan xooxof. O ñuxur oluu o yaalum a geenweerna limkaand (Artiikal 64 ne na fat ale'n saax le).

Ndaa it, a lulit ndod a waage o jab no nandu nen tig ke artiikal 88 fo 89 ne na fat ale a damna.

A palax:

A palax depite' ten andu no mal polotik mbit no nqel maak ne'n sax le, no o tode' kam o ngap onqe no

ndodum, a fat ale'n saax le a hebwanaa, a fat ale'n ñaaċnoof ale no hiid ole fo fap wote'. A palax ake, o aa-adax oxe'n nqel maak ne'n sax le a layeel, te yegnin depite' ke kam o xet njoktoor o maak ole eetna. A palax akeene nqel ne jabangaan, a palax kaa da mbindkeel a yegnel o yaal sax le. A dame' it ee, depite' fanuu paluna no mal polotikum, kam o ngap ndodum, kaa ta ñakkaa ndod ne ta seq-ina no nqel maak ne'n saax le (Artiikal 60 ne na fat ale'n sax le fo 7 ne na a fat ale'n ñaaċnoof ale).

A cinj a palax akeene, o kiin oxe a fi'anaa xooxum, no kaa « feluuna », a tefoof a lakas angebwane no xa saar axe no nqel ne'n saax le.

A palax na pi', .Dipite' fanuu kam ndodum neene guutatirna a caf a fak a tondrandwu no ne a fat ale'n nqel maak ne'n sax le a laytuuna, xan o damtel o palwu' (Artiikal 104 ne na fat ale'n ñaaċnoof ale).

Cike' ke naa jiriiñoorkeel xa kiid:

Cikir ke'n fop (nen cike' ke'n pind calir ke o kiin a jegna) a mbaage' o mbi' a qaaj a fak "cike' ke naa ñaaƴaa «fo "cikir yaay o jeg". Cikir no yaay o jeg kaa ndef cikir no ke na ñaaƴaa. Kaa de ndef calir kaa naa mbugkeel o faxooreel miñu kam mbind ne. No maat ne, xa feendoor xa mayu a mbaage o coodit, nandu nen maq mbind mbaƴoorir, a cik calir masiin ordinaatoor, maq a qal a qas, fl.

Depite’:

Depite’, oxe wiin we ndodna, o tuleer o sequ xa baag no we no saax le a refu, Xa baag fo Kelifteef, fo togal nqel ne refu laltaa ee wiin we njegu a qoox den, ten refu ke naa safkinaa Demokaraasi no ndigil. O tode’ xe’n wiin we kaa jeg barugar meɗu no yiif, no ngiin, no jof fo no ngor mbarna o mbeeñ na tefoofum fo no ñoowum ñaal nuu refna. Tig ceerit keene ka ndiñan bo ta seq o nombo le ta seqna.

Nqel ne’n saax le a waraan o safkinan a tefoof a paax ngir jal fo pind ke’n maat ne, a keenax fo a pongik fo o yeg (Artiikal 100 ne na fat ale’n ñaacnoof ale).

Depite fa mbidweer sen:

Depite’ ke a mbaaga o ñak o mbog no o lang polotik o leng kam nqel nqel maak ne no saax le. Den ndefu we mbindweerna sen. Oxe da njilna kaa maadaa calel ke no yignit ne’n aa-adax we. A maad aleene, no njafatir naa nanooreena a reefaa. Kaa de mbarin o yegin no a pind, akelfa’ fee adwanna nqel maak ne’n saax le. O ñak o nanoor a jegangaa, oxe adwanna nqel maak ne’n saax le a lotori’ a den a paam den, soo a dam ne de mbugkina o njafatir-taa. Dogalum neene waagand o supit. Depite’ ke mbindweerna sen a mbaaga’ o mbog no o

lang olaa da njilna. No keene, xan de lulit o nan oxe adwanna o lang oleene da njilna, a fi'angaan oxe adwanna o lang oleene a yegnin a kelfa' fee adwanna nqel maak ne'n saax le, o ten it ta yegnin biro fee fo nqel ne. Kaa limeel na liḡ a toogu ken na cooḡeel xa lang axe na naaq ake (Artikal 23-34 fo 35 ne na fat ale).

Ceerit:

Ceerit, calir oo no tig a fat naa mbokatoor ne'n a saax ake Afrik a faxooraa ngir a nqot dogal..Ceerit xa taarand xa faq a reefaa bo ta jegaa o timel: pind ke a mbote'angaan, kaa ta warel o suurin no a saax ake mbogna teen, no nguutatir na fat sax den da ñaaŷnan.

O jaland maat no tig a kayit:

A qaaj oo alaa cooḡeena sañ-sañ no tig no wiin we fop, no tig mo'oor no pind ke fop a mbogna no calel a ci'kax, kaa yetwaa calel mbit yo'nax no tig ngelfa'.

Saax:

Saax le, o xos a bondnoof maat no tig polotik a refu olaa jegna a qaaj a tadak: lanq ke'n saax le, kelfa' fee no maat ne, wiin we. Saax o genandoo olaa jegna xooxum. O jeg xooxum ole a andirteel fo resoŋ, departemaa ke, fo caate' taax ke.

Wuusanel a tafid lempo':

Wuusanel a tafid lempo' sutel a refu ngir a tafid lempo', taks ke mbit baru ke no a tefoof a yoq ake na pi'oof ne a fat ale laytuuna. Nen: o neewel a saxad no wiin we, a waaga at a buusel lempo'.

A fat a cirñoor halal fee'n fop:

A fat a cirñoor ale'n halal fee no fop, naa layaa a saak na a fat fo a faxoor ale faamna no halal fee'n fop. Ta reefel no tig a bondnoof, A fat a cirñoor halal fee'n fop a waage o ndamit nen mbokat a fat ake naa ñaan Yaa tig halal fee no maat ne, na paan ake, no pind calir ke fop a mbogna fo o kiin o lakas oxuu te refna no ne a fat ale a laytuna. O qol oo olaa fokatna barugar limpo', barugar na fat ale'n saax le, fo a pind a fat a saytax halal fee'n fop.

A faateer maat:

A fat a ñaacnoof oo alaa na taxaa a pog mbind njalir no fop, mbit mbind njalir naa o leng a jegna, mbit o caa-jal o leng no a sut xaalis maat ne.

Maat:

Maat ne, tigoo no saax le kaa fofna a kelfa' fee adwanna ministar ke (refna kelfa' maat ne) fo minitar lakas ke. No kelifteef kelfa' fee adwanna

minitar ke, maat ne kaa ta ñaaƴnaa fat polotik ale o yaal saax a fiisna. Took o nombo' aa-adax ole te jegna, kelfa' fee adwanna maat ne gadwu fop a paam nqel ne'n saax le; kuu fi'eena kam o ngap ndodum, ne artiikal 85 ne fo 86 ne na fat ale'n sax le a laytuuna.

We mbogna no maat ne, kaa de mbañteel a mbokat caled ministar den fo caled lakas kam maat ne mbit caled lakas kaa njegna ndafid (Kebil 54 ne na fat ale'n saax le).

A ndokir ne a naaq ake no maat ne a ndokirna, a taxa bo kelfa' fee adwanna maat ne a palwangaa mbit ta waas caledum, xan we mbogna no maat ne fop a mbokit xa nombo den (Artiikal 43 fo no 53 bo 57 ne na fat ale'n sax le).

O lang dipite':

We mbogna no nqel maak ne'n saax le, (xarɓaxay a neew-neew) a mbaaga o mbokatu' no ndokoor den no polotik, a mbi' o lang xoox den, ngir a mbog a yiif fo a ka'oof oo a mbañ (o ndeefaa o njiriiñ den soom) onqaa de mbogna. Kaaga refu o lang no depite'. Depite' no o lang o leng soom a waagu' o fog. Xa lang axe owey ngeenneel took de coof oxe adwanna nqel ne a kayit alaa naa yegnan we mbogna no lang ole a siñe'na, a yoonandel fo a kon ake nodepite' ke mbogna teen fo gon no oxe adwanna o lang ole fo gon no ɗuga' fee da njilna. A kayit

akeene fo a supit aluu jegna teen xan a pictel no yegnitir ne no saax le (a boosax, a pog, ke da mbogna) a cinj ye oxe adwanna nqel ne a yegneena ten.

We adwanna xa lang axe a naa mbogaa no njoktoor ne'n aa-adax we, jegna teen o ngant, duga' of a waagang o nguutan (Artiikal 20-21 fa 22 ne na fat ale).

Mbind ngaa-hate' we'n maat ne

Mbind ngaa-hate' we'n maat ne, we ndefna teen, nqel maak ne'n saax le naa dodaa a den. O kaa-hate' leng naa adwanan. A ñaaċnoof ale we'n mbind ngaa-ngate' no we'n maat ne a reefaa, a fat ale'n bondnoof ale naa layan. O yaal saax le (ngod a jegangaa, o ten gadwu kuu xewna kam o ngap onqe ta seqnasaax le). Kelfa' fee adwanna ministar ke fo we mbogna no maat ne (ngadwu a pi' aluu jegna ye da seqna xa nombo axeene, too keene kaa refkaa ke na layeel kal mbit o njombe me da mbi'teena). Mbind ngaa-hate' we'n maat ne naa hate'kaa den (Artiikal 99-100 fo 101 ne na fat ake'n saax le fo 120 ne na fat a ñaaċnoof).

O feg depite':

Depite' ke, kaa njeg o fegel ke daltuuna (ye ndod ne a jibna rek, too a naaq ale'n saax le seqnayegnit kuu xatna no ndod a layin), bo a kom alaa ndod den a

fagkaa, no kuu jofna no o bisel me o maxana refitna leng mbit a paam a fat, ngir a yiif den mbit da mbi'u ndod leng kam o ngap ndod den. Neen a jegtu' it depite fa leng waagaand o reef mbit ta damel no o njombe' too nqel maak ne'n saax le simtiran. Depite' fee dameena no o njombe' mbit a Cuf, a cinj a pi'um, a waage o weg, a reefel a wegel too biro' fee no nqel maak ne'n saax le simitkiran.

O fegel depite' fa leng a waage' o watin took ta reefel no ne fat ale'n ñaaCnoof ale a laytuuna. Xan a naaq a leng a geennel, a mbannuu nqef a batin o fegel depite' fa leng a jegna mbit a qef a baas a teef alaa te reefeel, a naaq aleene wiin xarɓaxay-fo-leng (11) naa ndefaa teen, waa ndodeena no ne artiikal 34 ne na ñaaCnoot ale ne ta heboorteena

Lempo:

Lempo kaa ref kaa na watneel no ke jechoona no calel of' ten andu te ref « maat ne mbit kaa watneena jaf leng, mbit kaa na coodteel ngir a geenwan fop» lempo' a nanteel no yaaju (ke'n, o jeg, ndamit, aada fo cosaan). Lempo, tefoof a pog no wiin we, kaa ref a pog no fop no o hiɓ olaa fop a mbogna. A refangaa ee lempo' kaa geenwan tig mayu, cofnax ke no xalis kaa yoqaa.

A ndeer a naaq ake:

A paam laamit kaa ndefna a ndeer a naaq a keenwu, nqel maak ne'n sax le kaa geennaa a pokat a naaq.

Bo ta yoq a naaq ale naa yetwaa tig a pind a fat a saytax halal fo a yetax, a naaq ale doxneena, a naaq ake ñakkeerna, a naaq a lakas ake seqna xa baag axe, fo a ndeer a naaq ake ndefna, kam xa qet axe, a mbaage o nqooy took oxe adwanna nqel ne a yoon teen (Artikal 33 ne na fat ale na ñaaċnoof ale).

O ñakel o jaḅ:

- Ñakel o jaḅ no tig xaalis: oxe refa o ñak o yoon olaa depite' fa leng a fi'na « naa ataa a bañax no o jeg ole fop a mbogna, ten andu te ref a sos mbit a ḅaat a toq ale'n wiin we ». A bañax no ci'it ke fop a mbogna kaa ref kaa fop a mbarna o yoon : o ñak o yoon olaa faamna no a baaj ke wareena o coodit mbit na ḅaat , fodirna no o podel o ñakel o jab, olaa fodirna fo, lakas kaa wareena o coodtel xan a jabel;
- Ñakel o jaḅ no calir : o ñak o jaḅ oluu xatna na qotand a fat refeerna na fat jaḅkaand, kam artiikal 41 ne na fat ale no hiid 1958 ;

- Ñakel o jaḅ na ñaaċnoof: o ñakel o jaḅ oluu daawreerna fo o saar ole ḁaapna, a waage o ñak o jaḅ. Ten naa layeel « lokir », ta ref fa lay ngir ne' a ñak o yoon (fuur-tuu) kam njoktoor no a fat xaaalis.
- Ñak o jaḅ na ñaaċnoof o ñakel o jaḅ oluu jegeerna lokoor fo o saar ale ḁaapna waage o ñakel o jaḅ ten naa layeel « lokir », ta ref fa lay ngir ne'a ñak o yoon (fuur-tuu) kam njoktoor no a fat a ñaaċnoof

O ngap ndod:

Depite ke'n nqel maak ne'n saax le ndod den oxe foda fo xa kiid xa ḅetaq (5) no ndod naa wiin we mbi'anna a qoox den. O ngap ndod refu o daaw ole ndod ne a jegna. O daaw ole'n ndodden ne waagaand o wañ a refangee ee kaa nqel ne a tasel (Artiikal 60 a qaaj 1 ne na fat ale'n saax le 1 fo na fat a ñaaċnoof).

Ci'te:

Ci'te refu ke oxe xonna a lamnitna ye ta ñoowaa no halalum; ndaa lamnit neene oxe ropaa a xonangaa.

Ci'te neene a guutatira fo o ndamit mbit ci'it ne naa ñaaŷaa, o yaalum a naa ñoowaa. O leng waagiran o watin.

Mal a waage o ci', a sombangaa ee kaa ref o njiriin no wiin we mbit ta yo'nuwaa no o ndamit.

A kon no we mbaagna o ndod:

A kon no we mbaagna o ndod kaa ref a kayit alaa fofna lalgand ke mbaamna no we mbaagna o ndod kamm o saawit wote le naa ne'eel. A pindax no a kon no we mbaagna o ndod, kaa war no o kenu'n saax le oxuu bugna o dod. A pindax ale'n a kon no we mbarna o ndod, kaa jeg kaa daguna teen kaa wareena o and: oxe naa fi'an kaa war o ref oxaa genna no saax le, a jeg a neew-neew xa kiid 18 a kom alaa de laykaa ee o feet refu wote' fee no depite' ke. Seq a kayit ake seerteena (ndefna a kayit' o rimel no saax le) fo, gayir fo sañ-sañ no kenu no saax fo no polotik. A pindax ale'n kayit ale fi'eena a kon no we naa mbote'kaa, kaa ref kaa o fi'anaa xooxof no kaa feloonga.

Luwaa:

No fa lay, luwaa oxey xata na Lateñ naa tektaa « lex », « legis ». Luwaa, teefel a refu no tig a fat, kaa mbaaseerna o leng. Luwaa ke, depite ke ndefna no nqel ne'n saax le naa mbote'an na kon no we'n saax le, a cegin den o yaal saax le naa fi'an. O ñuxur ndod naa daxooreel it ngir jegin, ten andu luwaa mbit a ñaaċnoof a fat.

A fat ale naa laltaa tig xalis saax le :

A fat ale naa laltaa tig xalis saax le, maat ne kaa laltaa teen ke rokna fo ke sutuna no nqel maak ne no

saax le. O mbaamandum refu bis, depite' ke a yoon no heed le'n saax le. A fat a lalit xaaalis saax, kaa layaa, ngir a ñaaċnoof, a tefoof, podnum, fo a coodit o jeg ole fo a toq ale'n maat ne, fo it mbodir na eed ale fo halal fee.

A fat ale naa laltaa tig xaaalis saax le, oxey ande no luwaa tig xaaalis no a tefoof a paax fo no luwaa no tig a fat xaaalis fee famna teen.

A supit a fat ale naa laltaa tig xaaalis saax le:

A fat ale naa laltaa tig xaaalis saax le boo depite ke suptan na wote kaa soḃaa halal fee njaboreena no ke rokna mbaa ke sutuna kaa ḃaatu mbaa ta wañoox. Ke taxna ta yodu ten ref ne ta yoonaa fo o jeg ole'n saax le

A fat a bondnoof:

Luwa a fat a bondnoof refu luwa fee na fexeyaa a naaċnoof a le'n maat ne. Nqel maak ne'n saax le na wote an ndax ta moy o xooland kee kostitisyonj fee faap na a ñaaċnoof ale'n saax le. Luwa ken a fat a bondnoof ale naa safkina kostitissyonj ten simtu nqel maak nen saax le suptaa leng-leng no faap ne a yoonin fa a suptax adna. Luwa a fat a bondnoof kaa ḃugu kostitisorj; luwa lakas ke a fugwin.

A qaaj ale hupna:

No tig a fat, a qaaj ale hupna oxey jegaa a refangaa ee kaa ta fokat kaa hupna a qaaj ale'n we ngupna no we mbote'na. Kaa ta guutatir fo a qaaj ale fodna teen soom no ke oxe naa waataa ndod a jegna. No keene ndod ne oxey coodeel oxe hupidna xa ñuxur no baa-waat we. No wote', waraa o jeg kaa hupna 50% no xa ñuxur axe debeena too a mbaax ngir jeg a qaaj ale.

Nen, a refangaa kam ndod ne a juga' xa ñuxur 100 axaa ndebeena, woxey jegaa a qaaj ale warna o jegangaa xa ñuxur 51, (ta ref (100:2) +1)

Ndod ne:

Mandaa fofu calel ke wiin we a ndoxinna oxe de ndodna no o ngap onqaa anddena. No calelum, o tode' xe kaa layaa fo a fi'aa no no kaa feluuna no o ñuxur no wiin we fop. Ndod ne a waaga o ref ndoxnit mbit a maadan.

Ndod ndoxnite':

Ndod ndoxnite' refu xa baag axe doxneena mbokatax mbit o kiin o tode' ngir ta fi' calel leng kam o ngap onqe, no ne te layteena too waagiran o fudu'. Calel ndod ndoxnite' refu ret fo soxla' ke mbokatx mbit mal ne doxinna o kiin mbit wiin mayu ngir ta fi' yo'nax ne layeena kam o ngap onqe dameena. Oxe dodeena xan a laamtel a qooland too xan a gayel ngir dode' we a mbaag o mbi' ke da simeena no ndod ne.

A fat ale nqel maak ne'n saax le a maaftaa maat:

A fat a maafir maat kaa ref pexey naa nqel ne'n saax le a jegna ngir a lalit o ñak o yoonum na ñaacnoof ale'n maat ne fo a seerin ta paloox. No maat ke ndeefandeena no ndod mbit no a qaaj a leng ale a ref no ndod, kaa a maaf ale a layaa a fat ale nqel maak ne'n saax le a layaa ke taxna yooneer fo maat ne, kaaga' tax ta simin ta paloox.

No tig a tat Senegaal, o waag oleene oxey laye no artiikal 86 a ret no 3, 4, fo 5 ne na fat ale'n saax le. Ngir ta waagel o jab no ne te waritna, a maaf maat aleene oxey ware o coodit ya a qaaj a leng o xaajangaa depite' ke a qaaj xarbaxay a yoonaa teen.

Mal yooneer fo maat:

Den ndefu xa lang polotik axe mbit pokatax ke yooneerna fo mal ne hupna wiin kam nqel maak ne'n sax le. No polotik, mal yooneer fo maat refu mal kef o xa lang axe yooneerna fa o lang ole hupna doole'. No maat o moofanel, 'seqna nqel wiin we ndodna), we yooneerna fo maat ne ndefu a qaaj ake yooneerna fo o lang olehupna doole' mbit we ta lokoorna fo ten. Kaa mbi'aa a naaq a yooneer fo maat ne. Keene refna tig cegu' solo na demokaraasi, we yooneerna kaa layaa ke taxna yooneer fa den fo a yiif den no ke maat ne fi'aa.

We njegna xa ñuxur axe

We seqna xa nuxur axe ana mbindaa à naaċnoof tofu ke, ke na sufkeel fo à coodit dogal ngir à tafid.

Den naa coodċtaa dogal no o Jego ole fo tig ke maat ne fo pokatoor ke no wiin we mbit lakas ngir mbind njalir bind naa na jalaa no tig xaalis

Nqel ne'n depite ke:

Nqel ne'n depite ke a qaaj a refu kaa wiin a ndefna alaa waagna o jeg calel mayu: calel a baataa a yiif mbind ne seqna xa baag axe na ñaaċin, calel no tode', fo calel no oxe moofanna we'n saax le no gilaa saax. No a keenum ale hupna solo, nqel ne'n depite ke refu nqel ne'n dode' we naa moofanaa wiin we na saax ake njegna demokaraasi.

Mbodir o koor o leng o tew o leng

A cinj ke eeteenna o dam, no luwaa mbodir o koor o leng o tew o leng, no kaa aduna ndod ne no naal 3 no nqool Suwen no hiid 2007 reefaneena no a naaq ale seqna tig a fat a jabanna in o ten (dogal limite 97/2007-tig 1/C/2007), ke taxuuna a ref o ñak o xot na fat ale'n saax le (artiikal 7), no luwaa limite 2010-11 ne no ñaal 28 no nqool me' 2010 San a baatel o dam. Luwaa neene naa jegnaa mbodir o koor o leng o tew o leng no pind calir ke fop ten and no fop mbit no leng no ndod wote'e no a saakatin a fat ale'n Saad le wote'eena no naal 13 fo 26 no nqool Nowambar no ne ta waritna no nqel ne'n saax le fo n'a senaa ngir

rokin teen à qaaj a leng no mbodir o koor o leng o tew o leng no o ngap ndod fo no calel ndod. Sose ke hupna solo no luwaa n'en saax le Senegaal no tig mbodir refu a keenoofum naa watnaa artiikal 1 fo 2 ne no luwaa lim 2010-11 ne no naal 28 no nqool Me' 2010 no tig mbodir o koor o leng o tew o leng bekaa ee "a kayit ake mbindeena a kon ake'n we naa mbaataa ndod kaa mbarel o mbi'it goor fo rew, a refangaa ee lim ne kaa tool, a pi' ale kaa daxoorkeel no lim ne moyna o neew, a kayit ake mbindeena a kon no we mbugna ndod kaa war o reef a fat aleena a refangee jabkaand. Luwaa neene oxey eet-e o jeem na wote' fee no dépité' ke no naal 1 no o nqool Sulet 2012 n'a wote' faneene à ga'-e a pog a cegu solo no rew we. Te ref 22%) (depite 33) no ndod ne 2007-2012 lim no rew we ndodeena a suura bo no 43% (ta réf depite 64) no ndod ne 2012-2017.

A simit a maaf maat :

A simit a maaf maat pexey oo naa nqel ne'n saax le a jegna ngir a lalit o ñak o yoon den na ñaacnoof maat ne bo a tax ta simin ta woosu. No saq maat inooru no nqel maak nen saax le, a simit a maaf maat pexey yo naa nqel maak nene saax le a liiftaa doole um fo fen maat ne baa and ndax a waagan no Na fat Senegaal Artiikal 86 o luus 3, 4, fo 5 (fat ale'n saax le) na fexeyaa a simit a maaf maat. Ndax ta waago jabel a simit maaf maat xan a qaaj a leng no depité ke yaa xaajoonaa depite ke fop a qaaj xarbaxay

a simtuuna.

Mal yooneer fo maat :

O wey layeel ke nguunna, xa lang polotik, bit mal ke yooneerna fo o lang ole hupidna no nqel ne'n saax le ndaa kaa nguunin. No polotik, o ñuxur huun oxe refa yo'nax ke, bit xa lang polotik axe fop nguunna o lang polotik ole hupna wiin, too a seq maat ne. No maat xa ñuxur (jegna nqel saax naa wiin we a ndodna), huu, u we ndefu fop we yooneerna fo o lang mbit mbokatoor ne hupna wiin. Kaa ta fi'aa ke naa layeel a kontar. Tig ke faapna demokaraasi, we nguunna kaa da yooneerna fo a yiifum no maat ne.

Oxe naa heblitaa na kamba:

We naa ngeblitaa na kamba kaa mbindaa ne toku' ke a faxooritkeel, a lay ke naa sutkeel a coodit dogal a tafid.

Den naa coodtaa dogal a faxoor o jeg ole fo tig ke no maat ne fo a naaq ake wiin we mbogna mbit pind calir ke mbit ken a njalaa na xalis.

Parlumaa ne

Parlumaa ne kaa ref mbokatoor naa waagna a jeg calel mayu: cale no faa-faat yiif a naaq ale seqna a ñaaċnoof ale, calel dipite' a fagit, oxe refanna meen wiin we no gilaa-saax. No a keenum ale hupna no mbaxtu nqene parlamaa ne refu nqel ne dodeena naa geenwanaa wiin we'n saax le no a saax ake njegna

demokaraasi.

Mbodir no fop:

A cinj luwaa eetand ne da eet-ina o ndam no mbodir o koor fo tew ; a cinj a tam a eetand ale no luwaa ne no mbodir no kaa aduna wote' fee no ñaal 13na Swerj no hiid 2007 reefaneena a caβ ale a naaq a maak ale seqna tig a fat (Dogal N°97/2007 – tig 1/C/2007) ke atuuna a ref o ñakk o yoon (Kebil 7), luwaa n° 2010-11 ne no ñaal 28 na me o hiid 2010 xan a damaxinel. A fat aleene naa simtaa mbodir a paax no koor fo tew no fop a wote'e a cinj a laβatin a tin a fat alen saax le wote' eena no ñaal 13 fa 26 no nqool Nowambar a reefin no nqel ne no saax le fo na Sena ngir βek teen tig mbodir o koor fo tew no tod ke naa njegaa fo calel ke naa coodteel, o wote'.

A sos a maak ale saax le senegaal a fi'na no tig mbodir a nder o koor fo tew fo a forol alen artiikal 1 fo 2 ke na luwaa lim 2010-11 ne no ñaal 28 no nqool Me o hiid 2010 no tig mbodir ka laye e: «a kayit ale naa bindeel we naa mbaafaa ndod kaa bukel o supteel a fi'tel fo rew fu goor, a refangaa ee lim ne kaa ta tool, mbodir ne a fi'el no lim tooler ne refannna lim toolu neenee. A kayit ake a kon no baa-waaf we a bindeel kaa war o gayir fo keene a refangiran a waaga o at o ñakel o xot. ».

A fat aleene oxey jeem-e no jafum eetaand ye fo

wote' fee no dipite ke no ñaal 1 no nqool Sulet o hiid 2012 no keene sax i nga'a a pog a maak no rew we. Na 22% (ta ref dipite 33) ngir ndod ne 2007-2012 lim no dipite tew ke a suura bo na 43, 3% (ta ref dipite 64) no ndod ne na 2012-2017.

Xa lang polotik:

O lang polotik mbokat no wiin waa mbogna o njiriñ onqe da mbaafaa, a mbog a yiif; a mbokatoor no no mal leng naa cofnax den a a ndefna, a ñaay'in maat fo a faxoor o hiß polotik mbit kaa de ngimna. Cofna o adu, kaa andaa wa lang polotik axe fo mal lakas ke, nandu nen pokatax ngir riñ, Inandu nen pind ke naa ñoxoranaa jaa-jal wees .O lang polotik a waage o xendandit nene mbokatax, naa na fokataa wiin, waa yonna no a ka'oof a leng alaa de mbexeyaa o njegin; too njofnax den a ref o ndaaw maat ne a segin. Yaaga keene kaa ref mbokatoor no tig yiif.

O kiin o taa-damit no yiif tig a fat no fop mbit no leng:

Xa qos daa-damit no yiif xa faq s

O kiin o taa-damit na fat no fop:

- maat ne
- a paan ake fo mal den ke
- pind calir ke fop a mbogna
- mal ke'n o njiriñ no wiin we O taa-damit no tig a fat no o saywu :

- pind calir siwil
- pind calir ke , ndeefna na fat a ndef pind baafir halal
- pokatoor ke ngir o njiĩñ no o jeg
- mal ke
- bind ke naa ñoxoranaa jaa-jal we
- calel ke

O kiin oxe o ndamitum a refna no tig a fat no fop kaa simeel o xotand a fat tig ke mbaamna teen.

O kiin o taa-tamit oxe o ndimle'um a refna na fat a la saywu ten kaa ta simeel cale qotu' no xendand a fat o saywu.

O kiin o taa-damit kaa geenootaa nen a ref mbokatax no wiin mbit no jeg kaa njegna o kiin, fat. Ndaa ke te refeeerna o kiin, o taa-damit oxe no yiif xan a yo'nu a cinj pexey mayu.

A refangaa o tam-taa, it oxe o kiin a ref no yoq we, refiran no tig a fat refiran no wiin naa ßaataa no yiif.

Polotik no wiin we:

Polotik no wiin we mbit pexey no wiin we) oxe laltinwaa nen mbokat a pi' kaa lokrandeena, a faxoorel fo jofnax o jeg a suptax mbit a tet a paam a tefoof a leng.

Polotik ke'n wiin we pexey naa pind ke we seqna tig a fat a ñaaƴnaa fo mbokat o jeg a ndefu, (wiin, xaalis, calir) ngir a lay no a tefoof a leng na

bondnoof a lalte' (tabax; o wod-fo- baal, βasil, o genand, calel, a canjin no tig o and, a saak, calel no maat ne; o mo'oor, o doyafar halal) too a eedum a fi'eel no timel fo no k eta waagna o atan wiin we.

A las ale'n maat ne no tig maat:

A las ale'n, aat ne no tig maat a foga no tadik ke ngeeninna saax xotu' a fat (a naaq ale'n maat ne seqna tig a ñaaċnoof) fo pind kate'ir ke (a naaq ale'n mane seqna tig a fat). A naaq ale'n maat ne seqna tig maat calelum ndefu fi' luwaa ke: xa kiβ axe kaa da coodteel soo a njoktoorel no a naaq akeseqna maat ne; a kiβ ake kaa mbi'aa, no a paangand a ñaaċnoof ale, tig wote' paangand. Ke hupna may, a kiβ ake kaa a naaq ale seqna o waa ole a wara den o maaf soo de soog o ndef luwaa.

No camaano demokaraat kaaga', nqel ne no saax le seq-u o waag ole no tig maat. Oxeene war-u o bind fo a dam luwaa ke ndaa it a yetwaa a naaq ale'n ñaaċnoof ale.

Oxe adwanna nqel maak ne'n saax le:

Oxe adwanna nqel ne'n saax le, ndodum oxey refaa o hiid o leng ne no we ndefna no mbogna na naaq axe, oxey dodeel' no ndod wote'; a baaf a qaaj no we mbote'na. O ten oxe dipite ke a ndedna, oxe adwanna nqel nen saax le naa adwanaa njoktoor ne,

a xendanaa it calel ke no nqel ne. Kaa ta ñaaƴnaa ndodum neene a paam no fop, a paam fo lakas we mbognawe mbogna na naaq a lakas ake no nqel ne fo a mbogna na naaq a lakas ake no nqel ne

Oxe andwanna a naaq ale'n nqel ne :

We adwanna pokatax teɓ ke no nqel ne a njega sañ-sañ o mbog no o wet njoktoor ole'n aa-adax we fo a mbog it, no keene, na qendand coktoorir ke no ñaal ne fo a nit na pi'oof ake lokeena teen. Mbokatax ndeɓ no nqel ne, a refa it kam mbind ne no maat ne naa mbakawaa too a cil den na polottik kam o maax ole. We adwanna pokatax ke kaa da njeg xa baag xa maak axaa de coodeena no a ñaaɓnoof ndod ne.

A las ale'n maat ne naa sipaa luwaa too a saytuwaa ñaaɓnoof maat ne:

A ñaaɓnoof no « a ñaaɓnoof wote' », kaa de ndamaa nqel nen saax le no o xet ole naa jegaa kuu refna yo'nax naa warna ngir wote' fee a xot a fat. Oxy fofa a qaaj a maak a tadak: a qaaj ale kaa aduna wote' fee a jegaa, wote' fee fa xooxum fo a qaaj ale a cinj wote' fee. A qaaj ale aduna wote' fee refu ye a kayit ake'n we mbogna a nqendandeel, ye a caɓ no we naa mbogkaa a mbi'eel mbit ye a bondnoof kampaañ ne a dameel. Ndod oxy fofa, wote' fee non wiin we, a lim ale, a yegnit ke oxuu refna a jegna no a cungandax (a naaq ale seqna wote' fee naaa fi'an) too a lay (no o ñuu a naaq ale seqna o waag ole). A

falak, a qaaj ale reefna na wote' fee na xay'taa yiif a eed a ñaaɗ noof ale'n wote' fee fo a saytax mo'oor ne jegna no a keenin nanoor leng a ndeer we naa polotikaa.

O hiɓ luwaa:

O hiɓ luwaa o saaroo olaa fi'eena ngir a ref luwaa too a xataa no maat ne. A cinj ye ta jaɓeena no o xet ole'n ministar ke, oxey coodeel nqel nen saax le ngir da wote'in. O hiɓ luwaa oxey dameel took ta xat no o tode' leng mbit mayu.

Ndigland:

Ten refu siñaatiir no yaal saax le ngir satkin a ñaacin luwaa leng naa nqel ne'n sax le a mbote'na, a cinj a yegin fo dogal na naaq ale seqna tig a fat. Luwaa nuu jaɓeena, xan a yegnitel no yegnitir ne no saax le. A pi' a cegu solo a refu alaa o yaal saax le a deetaa luwaa leng naa, qel ne'n saax le a jaɓna too a xotandin a fat. Oxey jegnaa luwaa ne took ta doonta' siñaatir. O waag oleene no o yaal saax le oxey dame' too a widel fo artiikal 73 ne na fat ale'n saax le fo artiikal 82 ne na fat ñaaɗnoof nqel maak ne'n sax le.

Luwaa inooru na depite fa leng:

Luwaa inooru na depite o saar o leng a refaa olaa o

depite leng mbit mayu a siñe' ngir ta ref luwaa, a bindagee no coktoorir ke'n ñaal ne, nqel ne'n sax le a njabin

Oxe naa saytooxaa o jeg ole'n nqel ne'n sax le:

Oxe naa saytooxaa o jeg ole'n nqel maak ne'n sax le, no duga' biro maak ne fo a kay biro fee, den o sequ a faxoor xalis fee, calir ke fo a fat ale no nqel ne. Depaas lakas leng waagaand o fi' a refangee den yoonu taaga

Laamit mbinde':

A ñaaCnoof a podu' a refu, alaa na taxaa depite ke a laamit maat ne no tig leng. Laamit ke mbindeena owey laamteel took kaa na xasweel mbit no njaaxlandaan onqaa mal a coodna depite' ke, na naaq ake naa ñoxoranaa, we ndodeena na paan ake, mbit wiin lakas. A mbaaga' o mbaam no tig no sax le mbit xa caaxlandaan no gennand ole.

A birlax o waag oleene no depite' ke oxey dame no artiikal 95 ne na fat ale'n nqel maak ne'n saax le.

Laamit laye:

Laamit ke na layeel kaa ref kaa dipite' a laamtaa a ministar fa leng, ke naa fañtaa laam naa mayu mbogna a moy' o ne'aa ke o aa-adax o leng a waagna o laamit no gon no we ta fogitna o lang mbit a naaq no nqel ne

Kaa de mbarel o mbind too a mbodandel no tig ke mbaageerna o ñak.

A pek ale aduna kate' ne a jegaa :

A pek ale aduna ke naa jegaa, a ñaacoot oo alaa na sertaa o njaaxlandaan a tat o leng o saywu kaa warel aful no pind ne seqna a fat ale seqna xa baag axe kaa aduna fat ale a damtan sufoor, andoona ee faxir ne oxey dagwa no ke no ne naa coodkeel o njaaxlandaan onqeene, ngir a waa o xetanim a paax. O kaa-hate' xe a wagaan o yodf (ten refu no pexey xooxum) mbit o leng no we mo'oorna a simtin.

A lim no we mbaagna o tax o dodu:

A las no ndod refu xa ñuxur xa podu ne jechoona ngir jeg ndod leng no wote' dipite, koose'. Oxey jegeel o xaajangaa fodu ne mbote'na fo lim no fodu ne naa dodeel no o saawit wote' le. Dode' fodu ne naa coodeel o lang oluu refna oxey reefeel no o xaajrandangaa xa ñuxur axe te jegna fo a las ale no ndod ne

Toku' ke:

- Tok ke refu xaalis fane daaweena a cinj ye fi'ona yo'nax leng
- Toku' ke'n wiin we refu fop ke maat ne rokinna

A qooland a seqoof:

A qooland a seqoof refu a ñaaċin no ke serteena no o yegnit, ten refu yegin, fo xooldand, too seede'in kaa faamna no a saytax ale'n jeg ole. A qooland a seqoof moyu o yaaj: nee foda na qooland a seqoof, kaa roknaa a mbanuu refna calel lakas ke mbi'eena ngir a qooldand fo a etatin a qooldand ale.

O reefel na seqoof:

O reefel na seqoof tig yaaju a refu, oxey refa' no a keen a mayu daxooreel na tefoof a mayu. Yoq we kaa nga'aa teen a pi'oof alaa na taxaa o seq wiin fo mal maak, ndaa koy lakas we kaa nga'tan nen taap naa na reefanaa a faxoor fo a pi' a saxu na fat fo kaa warnu. O reefel na seqoof no a tef demokaraasi refu: o kiin oxaa seqna calel nu wiin mbit na jalaa no mbind kaa war o jaab no a pi' um, no polotik, na fat fo no o jeg.

A fat ale na ñaaċnoof ale'n nqel maak ne'n saax le:

A fat ale'n nqel maak ne'n saax le naa dama a fat a ñaaċnoof ake fop ngir a bondnoof fo a ñaaċnoof nqel ne, ngir a ñaaċin a fat ale'n nqel ne fo it fi' a yetax no nqel ne.

Saax:

Saax, ten refu maa o yaal sax nangaandeenaa o refeel no lamatir, ndaa kaa ta reefeel no wote'. Saax kaa ref maa maat polotik a refna, a guutatir maa o leng soom seqna o ñuxur ole. O xos maat oo naa andoona ee we'n maat ne no wote' no wiin we a ndodteel, mbit no a qaaj no wiin weene, Maat nen wiin we, ngir wiin we.

Wote' oxuu hupidna jang fop:

Wote' oxuu hupidna jang fop kaa taxaa o baa-waaf oxe mbit o lang ole hupidna xa ñuxur na lim No a tefoof ake a kupid ale a waaga' o ref kaa jegeerna laam-laamin (lim naa hupna a qaaj ale'n we mbote'na) mbit ta faam (no o baa-waaf mbit o lang ole hupna we ndeβanuuna).

Wote' fee a waaga' o fi'el no jaf leng mbit a caf a fak. No a tefoof a fikandeer aleene, a refangaa ee o leng jegeer a qaaj a cegeer ñimatir no jaf feraand le, jaf dikandeer kaa fi'keel fo baa-waaf we njegna ke a fat ale a layna. Jaf dikandeer le kaa ta waasaa den da mbaag o lingir fo mal lakas ke suteena ngir de mbaag o njeg dode' me da ngupitna doole', took da cooda den xa ñuxur den axaaga. Wote' oxuu hupidna xot oxey fi'eel na paan alaa ne'eena o saawit wote'.

Wote' oxuu refna xot ke fodtoona:

Wote' kuu fodtoona xot kaa ta taxaa pexey a fi'el bo we naa ndodeel (depite' ke, dode' we no caate taax ke fo we no kiminote riiraal ke, fl) a sut no ne ta moy'na o fodrit ²nguutatir ne jegna no a yiif no we naa ndodaa. O xos wote' a refu olaa andoona kaa ta cood'aa o lang polotik oluu refna lim no dode ke mbodna fo ke ta jegna kam saax le fop.

O lang polotik oluu refna kaa ta cood'aa a kayit a pinde' a kon no we naa mbaafaa ndod no o langum ole no xos oleene. Lim a toogu ke owey liiβteel o xajrandangaa lim no we mbaagna tax ta dodu'. A toolu ke naa yoqaa owey cood'teel no pexey naa joktooreena kaa aduna wote' fee.

O xet o maak ole'n depite' ke:

O xet o maak ole'n depite ke refu njoktoor maak ne kam nqel ne no saax le. Ten refu baxtu cegu solo ke dogal ke a nqoteel no laamit ke da coodeena a njoktoortan.

O xet:

Camono yoo kaa nqel ne'n saax a nqetaa wiin we a njeg sañ-sañ o maadiidin, mbit no coktoorir cegu solo a a tax da nqooyel ngir pettu'. Oxet ole naa laykaa a mbanne nqel ne a nqetkaa ngir a cood'it dogal. Oxey andeel no ndod ne te jegna na layaa o mbaxtu' onqe

na xaajrandaa ndopand ne'n calel ke no dipite' ke a cinj ye da ndodeena bo a ćut. O ngap ndod depite' oxey refa xa kiid xa ßetaq, bo ta yoqaa nqel ne a tasangee.

Xa qos xa qet xa tadaq njegu: ke merna o njegaa; ke mereerna o njegaa fo ne naa fi'eel a paam no wiin we.

O xet o xooyte taa gećnu na fat:

O xet oleene kaa guutatir fo o xet o xooyte' ngir keenwu' yam ke taxuuna refu dogal mbit a pi' alaa taxeerne a qoyit a seertel. Neene it o xet o nandu neene a waaage' o fi' kam o xet o xooyte' le ngir gewu. O xos xa qet axeene ke naa ataa den refu a tefoot a yoqake a tat ale'n sax le a hebwanna, too taxkeer a kayit a qooyit a seertel.

Nqel maak ne'n sax le xan a nqet no kaa de njegna sañ-sañ no a tefoot a yoq axe: Nen

- no o yaal sax le a taxooraa xa bag xa yoq axe
- ngir nan fa lay yegnit no yaal sax le no camano kaa nqel ne jegeerna o xet.
- Ngir jegin a keenin a leng na fat ale'n sax le: Yegnit no faap a caloof fo calel no kelfa' fee adwanna ministar ke a fi'aa, a keen alaa maat ne fi'aa no calelum, a

maaf maat, FL.

O xet ole wargeerna o ñak:

Xa qet axe mbaageerna o ñak ndefu camano ke we'n nqel ne a nqetaa, tig a xewa xeweer, a nqooye' nqooyaand, ten soom oo yaam a fat ale'n saax le mbit sax luwaa ne kaa hebwanin. A ndeer xa qet axe mbaageerna o ñak naa layeel »a ñootnax depite' ke».

O xet o xooyte' ngir keenwu':

O xet ole betitna a waaga o njeg a ndeer xa qet xa faq xa baru o njeg. Kaa de njegaa took o kelfa fee adwanna maat ne mbit a qaaj no we mbogna no nqel ne no saax le (Artiikal 5 ne fat a ñaaċnoof ale). Owey mbetteel fo a mbegteel no dekere no yaal saax le.

Lim mberaand na kamba:

Ten refu ke refna na kamba le ci'it fo a faxoor a qatu tafil a mbogeerna. Kaa te taxa o waag o eed ke a ñaaċnoof ale'n jeg ole a hafilna.

Liiḡ fop na eed:

Ten refu nguutatir no tokel ke no maat ne (nangaadeena o ndafdeel ndaweena) kaa de moy' o neew ke naa sutwaa (nee refaa ndaw).

Taap yoq ke na eed ale

Ten ref ke yoqna na eed ale ya fokateeroona ci'te ke fo ke calel maak ke mbi'eena fo halal faa inoorna gilaa saax o dendandarjaan fo halal fee ween saax le fop a jegna. Keene naa laltaa ee pexey a eed ale'n saax le yoona fo o jeg um.

A pokat ale yoq ken eed ale nen maat ne mbaa ke maat ne yoqid na eed um refu nguutatir ne jegna a ndeer toku ke'n maat ne (kaa aduna a tafid ale'n taw ke) fo o podel ole ga'eena no eed le'n maat ne.

A refangaa eed le a faaxa, de lay ee a hupa, a refangaa lakas de laye ee eteer.

Wote an xooxof mbaa ndoxnit wote of

O xos wote' leene, pexeyoo naa na taxaa bo wiin we a ndod o tuleer den. Sañ-sañ oo na wote' naa ci'eena oxuu genna no saax le, naa jegeerna nqaajrand. O xos wwote' neene kaa taxaa o jil oxe bugoona ta adu'. Lakas ne koy kaa taxaa o jil wiin mayu, den da soog o njil oxe naa adwankaa den.; nandu nen wote' no meer ke.

Wote fee refeena jil oxe doyoonga, kaa ref wote' fanaa andoona ee we naa ndodeel kaa ta jegaawaa na njilaa a den. Weene na njilaa den kaa ta somb den it de ndef waa ndodeena bo a cut.

Ke o coodtaa na pokat halal saax:

A lasoo alaa o coodtaa no maat ne too te fudir fo tig kaa coodee-oona (ke naa coodeel maat ne no tig

peterol ke, kaa ref ke wareena o coodit no o xos olee).

Calel qoolu

No polotik mbit no tig o jeg, o qoollel jofa' no and dogal ke fo ke taxna, no ne de ndamteena, no cigand ke na kib ake, no kaa faamna no o yiirel ole yaam yo'nax mbit o hib o leng, no o taaw no yenit, fl.

Calel qoolu refu leng no ke daapuna no ke wiin we a simaa we naa laamtaa xa ñuxur axe'n wiin we fo we naa yo'nuwaa no tig o jeg. Ndogax ne wara o ref and mbodir ne no ke waageena o picit fo ke waagandeenaa o picit. Wiin we den ke de mbugna refu de and ndax o nan ole ndigil a refu, ndax kaa safikna a refu.

O geekand halal fee no sax le:

O geekand halal fee no sax le, oxey andte' o mbiñ onqe de lultaa limpo ke naa nqataa no calel den. Jegeer o kiin a fat o andilwu taaga: rafid limpo mbind alamaan no geekand ole'n halal no fop, refu rafdin maat ne.

Oxe reefna took o aa-adax oxe:

Oxe reefna took o aa-adax oxe refu we naa ngeenwaa fo a ndamtaa aa-adax oxe. Kaa de lasraa fo o aa-adax oxe a toqum fo ngelfa'um. O aa-adax oxe a guutatirangaa, den naa nguutanan no fop.

Wote’:

Wote’ pexey a ñaaċnoof a refu naa na bisaa nuun bo nu mbaag o xot dogal naa nu yoonna no o ngap o mbodu. Ngir riñ wiin da qot dogal ne, njoktoor mbit njasnoor a waaga’ o tax pexey ke a sutel, kaa aduna wote’ fee a jegaa. Wote kaa ref kaa na fi’eel na fat, laltaa ee dogal ne xateer no o kiin o leng soom. Wote’ kaa fog na ñaaċnoof ake na nqotaa gon ndod.